ئەو شەڕەی دەستی پێکردوە … سمکۆ عەبدولکەریم

ئەو شەڕەی دەستی پێکردوە
ئەمریکا بەدوای وەڵامی ئەو پرسیارەدا دەگەڕێت، بۆ ڕقیان لێمانە؟…..

رووداوەکەی 11 سپتێمبر سەرەتای دەرکەوتنەوەی ئەو مەترسیە بوو، کە ئەمریکای لەوە بە ئاگا هێنایەوە، کە ئەو رقەی کۆمەڵگای ئیسلامی لە بەرامبەر ئەواندا هەیانە ڕۆژ بەڕۆژ ئەستورتر دەبێت، بەشێوەیەك دوای ئەم ڕووداوە، ئەمجارەیان ئەمریکا زۆر بەجدی تر ویستی بە دوای وەڵامی ئەو پرسیارەدا بگەڕێت کە ئەو ڕقەی ئەوان لە کوێوە سەرچاوەی گرتوە، ئەوان بۆ هێندە ڕقیان لێ دەبنەوە؟
دوای ئەو قسەیەی (دوژمنەکانمان رقیان لە ئازادیمانە) جۆرج بوش گەڕایەوە سەر ئەو پرسیارەی "بۆچی رقیان لێمانە؟".

ساڵی 1963 (ئەیزنهاور) سی و چوارەمین سەرۆکی ئەمریکا لە گفتوگۆیەکیدا لە گەڵ گرووپەکەیدا هەڵمەتی رق لێبوونەوەی ئەمریکای لە جیهانی عەرەبیدا بەوە لێکداوەتەوە، کە "ئەم رقە لەلایەن حکومەتەکانەوە نییە، بەڵکو لە لایەن هاوڵاتیانەوەیە". واتە لە لایەن کومەڵگای ئیسلامی و عەربییەوە سەرچاوەی گرتوە.

ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکاش، هۆکارە سەرەکییەکانی ئەو رقەی بۆ ئەوە گەڕاندۆتەوە، کە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا پشتیوانی حکومەتە گەندەڵ و سەرکوتکەرەکان دەکات و لە گەڵ پێشکەوتنی سیاسی و ئابوری وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامیدا نییە" ئەمەش بە هۆی ئەو ویستەی ئەمریکا لە ناوچەکەدا هەیەتی بۆ دەست بەسەرداگرتنی سەرچاوەکانی نەوت" دوای 11 سپتێمبەریش لە ئەنجامی راپرسییەکدا دەرکەوتووە، کە ئەم هۆکارانە هەر لە ئارادا ماون، بۆیە ئەو ڕقانەش هەم ماون، هەم ئەستورتر بوونە.

هەموو ئەوەی ئێستا روودەدات، ئەوەشی لەماوەی رابردوودا لەچەند وڵاتێکی عەرەبیدا روویدا، کە بەرووخاندنی رژێمەکانیان کۆتایی هات، لەو خاڵو رووداوە گرنگەوە سەرچاوەی گرتووە کە پێدەڵێن «11-ی سێپتێمبەر»

11-ی سێپتێمبەر تێگەیشتنی ئەمریکاو ئەوروپای لەبەرامبەر خۆرهەڵات بەگشتیو خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بەتایبەتی بەتەواوی گۆڕی، ئەمە جگە لەوەی زۆربەی ڕۆشنفکرو سیاسییە مرۆڤدۆستەکانی خۆرئاواش، کە ئەو تێگەیشتنەیان نەبوو، یان نەیاندەویست باوەڕ بەو ڕاستییە بێنن کە نابێت، هێندە بەسۆزو دڵ گەرم بن لەبەرامبەر خۆرهەڵاتییەکاندا، دەبینین دوای ئەم رووداوە پەیتا پەیتا دەیانەوێ هەرچۆنێك بێت پێ لەجەرگی خۆیان بنێن و پێچەوانەی ئەو بیروباوەڕە دورودرێژەی ساڵانێکە لەسەری پەروەردەکراون بەقسەو بەنوسین دەریببڕن، تا ئاستی ئەوەی بەکردەوەش هاوشێوەی توندڕەوێکی خۆرهەڵاتی پەنا بەرنە بەر کوشتنی مرۆڤ و سەرەنجام دەستیان بەخوێن سورکەن، کە ڕەنگە لە ڕابردوودا هەرگیز باوەڕیان پێی نەبووبێ، یان رۆژێك لەرۆژان خۆرئاواییەك بەخەیاڵیدا نەهاتبێت، لەو روەوە لاسایی خۆرهەڵاتییەك بکاتەوە، هەروەك ئەو کوشتارەی «ئەندرس بەرنگ بریفیك» کە هاوڵاتییەکی مەسیحی نەرویجی بوو لەساڵی «2011» لەئۆسلۆ ئەنجامیدا، وەك گەیاندنی پەیامێکی توڕەییانەی خۆرئاواییەك لەبەرامبەر تەوژمی توندڕەویانەی ئیسلامییەکان.

ئەوان ویستیان دوای ئەو پەیامەی «قەشە ئۆگستین» بکەون کە لەکتێبی شاری خودا دا دەڵێت: (بۆ مرۆڤی مەسیحی واچاکترە ئازار بچێژێت نەك ئازار بەکەسانی تر بگەیەنێت). بەڵام خەریك بوو توندو تیژییەکان ئەوانیش لەو پەیامەی ئۆگستین هەڵگەڕێنێتەوە.

من نازانم ئێمەی خۆرهەڵاتی بۆچی ئەو تێگەیشتنەی ئەوان بەترسنۆکیو بێ تواناییو لەخۆڕانەدیتنیان لەقەڵەم دەدەینو پێمان وایە خۆرئاواییەکان هێندە مەستی ژیانی دونیایی بوونە، بەهەر شێوەیەك بێت دیانەوێ دەست بەو ژیانەیانەوە بگرن، بۆ ئەوەی بیانەوێ لەوە تێبگەن کە ڕەشەبای خۆرهەڵات هێندە بەتەوژمە، ئەوان بەم ئەقڵییەتەوە ناتوانن خۆیان بگرن، تەوژمێك کە لەسەر بیروباوەڕێکی قایمو توندو دوژمنکارانە بونیادنراوە.

ئەو بونیادەی سەید قوتب بەدرێژایی مێژووی نوێ لەمێشکی هەر تاکێکی شوێنکەوتوە ئیسلامییە گەنجەکانی خۆرهەڵاتدا چاندویەتی رۆژانەش گەنجە تازە پێگەیشتوەکانی پێ جۆش دەدرێتەوە، هەروەك «تاریق ئەلبشری» لەوتاریکیدا بەناوی «سید قگب قراه تاریخیه»دا دەڵێت: (تایبەتمەندی هزری سەید قوتب لەوەدایە کە کاریگەری زۆری لەسەر مێژووی هزرو بزاوتی ئیسلامی سیاسی پاش خۆی هەیە، هیچ بزاوتیکی جیهادیو رادیکالی ئیسلامی لەدنیادا نییە، میراتی فیکری سەید سەرچاوەو مەرجەعی نەبێت).

«سەید قوتب» بەشێوەیەك كاری لەسەر دروستكردنی بیری سڕینەوەی خۆرئاوا كردوە، ئاسان نییە بۆ ئەوان، بتوانن ئاوا بەئاسانی، بەئەقلییەتی مۆدێرنەو، بیرو فكری فەلسەفییەوە رووبەڕووی خۆرهەڵاتو بیروبۆچوونەكانی سەید قوتب ببنەوە كە دەڵێت: (موسڵمانان، باكار بۆ ئەوە بكەن، رقو بوغزو ڕۆحی تۆڵەسەندنەوە لەناخی ملیۆنان خەڵكو خوای خۆماندا بچێنن، با هەر لەمنداڵییەوە فێریان بكەین، كە پیاوی سپی دوژمنی مرۆڤایەتییە، پێویستە كە هەلكمان بۆ رەخسا، ئەو بوونەوەرانە تارومارکەین، با دڵنیاش بین لەوەی كە كۆلۆنیالیزمی ئەوروپایی سەروەختێك دەبینێ ئێمە ئەم تۆوی رقو بوغزو توڕەییو تۆڵەسەندنەوە لەناخی نەوەكانماندا دەچێنین ترس دای دەگرێتو پەلوپۆی دەشكێ).

هەر ئەو تێگەیشتنو بیركردنەوانەی خۆرهەڵاتییەكانیشە وایكردوە خۆرئاواییەكانیش سەبر سەبر، بێنە سەر ئەو بیروباوەڕەی كە ناكرێت ئەوانیش هێندە دەستو پێ سپیانە بەدیار هەموو ئەو شتانەی روودەن دابنیشنو هەر سەیر بكەنو هیچ نەكەن، بۆیە دەبینین لەبەرامبەر بیروبۆچوونەكانی كەسێكی وەك «قەشە ئۆگستین»داو لەسەدەی بیستو یەكدا كەسێكی وەك »گزافێ دی سی» دێت و لەناوجەرگەی خۆرئاوادا روودەكاتە خەڵكو خوای هەمان شوێنو دەڵێت: (بۆ خۆرئاواییەكان واچاكترە دوو دەستی رەشو چەپەڵیان هەبێت نەك بێ دەستو دەستەوەستان بن).

هەموو ئەو تێگەیشتنانە بەرهەمی دوای 11-ی سێپتێمبەرن، دوای ئەم ڕوداوە ئەم دوو تێگەیشتنەی خۆرئاواو خۆرهەڵات دەكەونە بەرامبەر یەكو گرەوەكە لەسەر ئەوە دەبێت ئایا هەردولا وەك یەك بكەنو وەك یەك بیر بكەنەوەو وەك یەك رووبەڕووی یەكتر ببنەوە، وەك جۆرێك لەڕۆشنبیرانی خۆرئاوا پێی گەیشتنو هەندێكیشیان پێشتر تێگەیشتبوون، وەك چۆن (ژاك دێریدا) لەمەڕاسیمی وەرگرتنی خەڵاتی «ئێدۆرنۆ»دا دەڵێت:(من باوەڕم بەزەروورەتی بەكارهێنانی توندوتیژی هەیە لەپێناو بەرقەراركردنی عەدالەتدا).

دواتریش »تونی بلێر» سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا-ش لەبەرامبەر تەقینەوەكانی ساڵی 2005 لەندەن-دا وتی: (چاكتر وایە ناهەقی بەرامبەر بەمافو ئازادییەكان بكەیت، نەك رێگە بدەیت لەشەقامەكاندا خەڵك بكوژرێت).
مەترسو دڵەخورپەی هاوڵاتیانی خۆرئاوا لەدوای 11-ی سێپتێمبەر گەیشتە ئاستێك كە پێم وانییە سەركردەكانی ئەمریكاو خۆرئاوا توانیبێتیان بەهەمان خەیاڵو بیرو فیكری بەر لە «11-ی سێپتێمبەر»

لێیدا بنیشن.
«ئۆریانا ڤالاچێ» کە بەیەکێ لەنوسەورو ڕۆژنامەنووسی ناوداری دونیا دادەنرێ لەژیانیدا شاهیدی زۆر لەو ڕووداوانە بووە کە بیرکردنەوەی ئەویان بەو ئاراستەیەدا بردوە، هەمیشە بەگومانو دیدێکی جیاواز لەخەڵکانی تر بۆوانێتە پێکەوەژیانی خۆرئاواو خۆرهەڵات، هیچ کاتێکیش ئەو مەترسیانەی خۆی نەشاردۆتەوە، لەکتێبەکەیدا بەناوی (الغچب و الکبریا)دا، دەڵێ: (درەنگ یازوو خۆرئاوا دەبێتە کۆلۆنیەکی ئیسلامی) لەبەرامبەر پرسی ئیسلامیشدا دەڵێ: (هەر کۆمەڵگەیەك زۆرکراوەو دیموکراسی بێت تیرۆر زیاتر زەفەری پێ دەبات) ڕەخنەش لەخۆرئاوا دەگرێتو دەڵێ: (خۆرئاوا نە وەك پێویست شین بۆ قوربانیانی دەکات، نە وەك پێویستیش دەزانێت ڕق لەدوژمنەکانی هەڵگرێتو بیان بوغزێنێت).
ئەوەش ئەو قسەیەیە کە دوای «11-ی سێپتێمبەر» بوو بەقسەی خۆرئاواییەکان (دوژمنەکانمان قینیان بەرامبەر بەئازادیمان هەیە) یان ئەو پرسیارەی «بۆش»ی سەرۆکی ئەوکاتی ئەمریکا کردی، ئەگەرچی یەکەم کەسیش نەبوو بپرسێت (بۆچی ڕقیان لێمانە؟).

ئەو ڕقەی «دوایت دیڤید ئەیزنهاور» پیاوی سیاسەتو سەرکردەی سەربازیو «34»م سەرۆکی ئەمریکا لەگفتگۆیەکیدا لە گەڵ گروپەکەیدا نزیکەی پەنجا ساڵ بەر لەئەمڕۆ بەم شێوەیە وەسفی ئەو ڕقو قینە-یان دەکات: (ئەو هەڵمەتی ڕقو قینەیان لەدژمان»لەجیهانی عەرەبی» لەلایەن حکومەتەکانەوە سەرچاوەی نەگرتووە، بەڵکو لەلایەن خەڵکەوەیە).
لەنێوان ڕقی خەڵكو ڕقی حکومەتەکان لەبەرامبەر ئەمریکادا . ئەمریکا دەخەنە بەردەم بیرکردنەوەو تێگەیشتنێکی تازە، بەتایبەتیش لەدوای «11-ی سێپتێمبەر» وە.

یەکەم نەخشەڕێگای ئەمریکا گواستنەوەی شەڕبوو بۆ ئەو ناوچەو وڵاتانەی کە بەکارگەی بەرهەمهێنانی ئەو گروپە توندڕەو تیرویستیانە دەزانرا، بۆ ئەوەی ئەو شوێنانە بکاتە چەقی ململانێ خوێناوییەکان، و ڕێگە نەدات جارێکی تر فرمێسکی گریانی ئەمریکییەکان دووبارەبێتەوە، هەر بۆیە ئەوەی ئێستا لەناوچەکە دەگوزەرێ ئەو یارییەیە کە ئەمریکا لەیەکەم ساتی ڕووداوی «11-ی سێپتێمبەر»دا نەخشەی بۆ کێشاو ئەو ڕووداوەی کردە»خاڵی وەرچەرخانو تێگەیشتن» ئەوەی سەرکردەکانی قاعیدە بیریان لێکردوەو ویستیان بیکەنە نەخشە ڕێگای سیاسیو سەربازیان، وەك ئەیمەن زەواهیری لەکاتی هێرشەکانی»11-ی سێپتێمبەر»دا وتی: (پێویستە شەڕ بەرینە ماڵی

دوژمنەکانمان تا دەستی ئەوانە بسوتێنین کە ئاگر لەماڵەکانی ئێمەدا خۆش دەکەن).

بەڵام ئەمریکا بەر لەوان ئەو هەنگاوەی نا، بەڵام بە شێوەیەکی جیاوازتر لە جاران.
«چومسکی» لەکتێبەکەیدا بەناوی «مداخلات» ئەوەی باس کردوە کە ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا هۆکارە سەرەکییەکانی ئەو رقو قینەی خەڵکی خۆرهەڵات، بەتایبەتی «جیهانی عەرەبی» بۆ ئەوە دەگێڕێتەوە کە: (ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا پاڵپشتی حکومەتە گەندەڵو سەرکوتکەرەکان دەکات، و رێگری لەپێشکەوتنی سیاسی ئابوری دەکات) «ئەمەش بەهۆی ئەو گرنگیدانەیان بەکۆنترۆلکردنی سەرچاوەکانی نەوت لەناوچەکەدا»
دواتریش ئاماژەی بۆ ئەو راپرسیانە کردوە کە دوای رووداوی «11ی سێپتێمبەر» ئەنجامدران، کە هەمان ئەو هۆکارانەیان ئاشکرا کردوە کە ئێستاش هەر ماون.

لەچوارچێوەی ئەو تێگەیشتنەوە، دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە دوور نییە هەنگاوەکانی ئەمریکا بۆ روخاندنی هەریەك لەحکومەتی تالیبان لەئەفغانستانو دواتریش رژێمی بەعس لەعیراق جێبەجێکردنی یەکەم هەنگاوی ئەم وڵاتە بێت بەئاراستەی جێبەجێکردنی لێدانی حکومەتە سەرکوتکارەکان، دواتریش جێبەجێکردنی پلانی شەڕ لە دژی تیرۆر کە زۆر لەسیاسەمەتدارو نووسەرانی خۆرئاوا ئەم سەرەتایە بەمەترسیەکی زۆر گەورە دەزانن، «مایکل کریبون» رۆژەکانی کۆتایی ساڵی 2002 زۆر بەترسناك وەسف دەکات، بەشێوەیەك پێی وایە (ئەو رۆژانە زۆر مەترسیدارترن لەقەیرانی موشەکەکانی کوبا لەساڵی1962) هەروەها «ئارچر شلینزنچر»وتی: (مەترسیدارترین ساتە لەمێژووی بەشەریەتدا) ئەمە وەك پلانی خێرا، کە من پێم وایە پرۆسەی راپەرینە جەماوەرییەکانی چەند وڵاتێکی عەرەبی لەچەند ساڵی رابردووشدا پلانو هەنگاوی دووەمی ئەمریکا بووبێت بەئاراستەی، هەم لێدانی حکومەتە سەرکوتکەرو دیکتاتۆرەکان، بەمەبەستی راستکردنەوەو گێڕانەوەی متمانەی ئەو خەڵکەی کە ئەمریکایان بە پاڵپشتی مانەوەی ئەو حکومەتانە دەزانی، لەلایەکو گواستنەوەی شەڕو ئاشوب بۆ ناوچەکە لەلایەکی ترەوە، ئەمە جگە لەو پلانە تازەیەی کە هەوڵدەدا شەڕەکە خۆبەخۆ لەسەر دەستی کۆمەڵگای ناوچەکە و لەسەربنەمای مەزەهەبیو جیاوازی ئاینی بەڕێوە بچێت، بەمەرجێك ئەمە لەسەر ئەساسی ئەو تێگەیشتنە نەبێت کە لەساڵی 2005 هاتە پێش، ئەویش هاندانی دیموکراتییەت لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، کە ئەمە بووە سیاسەتێکی

سەرەکیو ئاشکراو راگەێنراوی ئەمریکا بۆ خۆرهەڵاتی ناوەڕاست.
بەو مانایەی ئەمریکاو خۆرئاوا لەئێستادا چەند شەڕێك بەیەکەوە بەڕێوەدەبەن، کە ئایندەکەی بۆ هەموان وەك یەك روون نییە، ئەوەی بۆ ئەوان گرنگە شەڕی تیرۆرە لەسەر خاکی خۆیان، کە خۆرئاوا هەر لەسەرەتاوە هیوای ئەوەی خواست ئەم شەڕە زۆر درێژە نەکێشێ، بەڵام سەرۆکی پێشوی ئەمریکا «بۆش» هەرزوو وتی:» بەردەوامی ئەم شەڕە لەگەڵ تەمەنی مرۆڤدایە» هەروەها وتی: (کەس نازانی ژمارەی ئەو جەنگانە چەندن، کە دەکرێن بۆ چەسپاندنی ئازادی لە وڵاتدا) دیارە پێشتریش سەرۆکی دەزگای ئاسایشی گشتی ئیسرائیل (شاباك) وتبووی (ئەوانەی سەرکەوتن دەخوازن لە بەرامبەر تیرۆر «شەڕێکیان دەوی بێ کۆتایی)

لەکۆتایی سەدەی هەژدەدا «کانت» گەورە فەیلەسوفی ئەڵمانی لەنامیلکەیەکی بچووکدا بەناونیشانی(مشروع للسلام الدائم)دا واتە پڕۆژەیەك بۆ ئاشتییەکی بەرداوام، هەوڵی ئەوەیدا هەندێ بنچینەی فەلسەفی بۆ دروستبوونی ئاشتییەکی بەردەوام لەنێوان وڵاتانی جیهاندا دابڕێژێ، بەڵام «هیگل» پێی وابوو «خەونی ئاشتییەکی بەردەوام تەنیا خەیاڵەو هەرگیز نایەتە دی، ناکۆکی نێوان وڵاتانیش تەنها جەنگ دەتوانێ یەکلایی بکاتەوە، بۆیە تەنیا جەنگ دادگایی مێژوو بووە»

هەر لەم چوارچێوەیەشدا دەبێ ئەو قسەیەی ئەمریکاش کە ساڵی «2004 « لەسەر زاری وەزیری پێشووی بەرگری»دونالد رامسفیلد» کردی، بەهەند وەرگیرێ، کە هاوکات لەبەرامبەر شەڕی تیرۆردا»شەڕی فیکر»یشی راگەیاند: (شەڕی فیکر بۆ گۆڕینی بیری گەنجانی ئیسلامی)، کە هەندێ نوسەری عەرەبی ئەو شەڕە بەجۆرێك لەداگیرکاری فیکرو رۆشنبیری ئیسلامی لەقەڵەم دەدەن، بەپشت بەستن بەبنەماو تێگەیشتنی رۆشنبیری خۆرئاوا، بەتایبەتیش دروستکردنی ئیسلامی نوێ کە بەقسەی ئەوان ئەم جۆرە ئیسلامییە هیچ جۆرە پێگەیەکی سیاسیو ئاینی نییە، هەر تەنها قسەیە□و هیچی تر.

هەر لەم چوارچێوەیەشدا ئەو نووسەرە عەربانە، بایەخدانی ئەمریکاو خۆرئاوا بەکلتورو کەلەپوری»تەصەوف» بەیەکێ لەو بنەماو تێگەیشتنە تازانەی دادەنێن کە خۆرئاوا لەدوای رووداوەکانی «11-ی سێپتێمبەر»دا لەچوارچێوەی ئەو شەڕە فیکرییەی رایگەیاندوە دەستی داوەتێو پێیان وایە بایەخدانی ئەوان بە»جەلالەدین رۆمی» دەچێتە خانەی ئەم شەڕە فیکرییەوە.
لەدوای «11-ی سێپتێمبەرەوە ئەمریکییەکان زیاتر لەهەر کاتێکی دیکە

گرنگی بە»جەلال ئەلدین ڕۆمی« دەدەن، هەر بۆ ئەم مەبەستەش لەساڵی «2007» ڕێکخراوی یونسکۆ-ی سەر بەنەتەوە یەکگرتووەکان ئەو ساڵەی وەك ساڵی نێودەولەتی دیاری کرد، بۆ ئاهەنگ گێڕان بەبۆنەی یادی سەد ساڵەی لەدایك بوونی «جەلالەدین ڕۆمی»

ئێستا ئەمریکییەك نییە»جەلالەدین ڕۆمی« نەناسێ، زۆر لەنووسەرانی عەرەبیش پێیان وایە ئەو بایەخو گرنگییەی ئەمریکاو خۆرئاوا هەروا لەخۆڕایی نییە، و پێیانوایە هەموو ئەوە دوای هەڵکشانی ملمڵانێکانی نێوان خۆرئاواو جیهانی عەرەبیو بەتایبەتیش لەدوای ڕووداوەکانی»11-ی سێپتێمبەر«ی ساڵی 2001 هاتۆتە پێش، ئەوان وای بۆ دەچن کۆتایی پێهێنانی تیرۆر پێویستی بەگۆڕینی تێگەیشتنو بیری موسڵمانان هەیە، بەشێوەیەك وایان لێبکرێت بەئاسانی تێکەڵ بەکلتورو شارستانیەتی خۆرئاوا ببن.

سمکۆ عەبدولکەریم